

MÄLESTUSI KÜÜDITAMISSUVEST

Teade öistest äraviimistest käis nagu hirmuvahk läbi küla rahva. Sõidab auto öösel õue ja... Eks nad tahavad Eesti rahvast lihtsalt ära hävitada. No ega's me lase endid nagu lambaid tapale viia. Tuleb kõrvale hoida ja kui tarvis, ka vastu panna.

Sellised olid poisikese kõrvu ulatunud jutukatked sel ilusal, soojal suvel.

Salutaguse on pikk ridaküla — tugevasti neli kilomeetrit, Algab Laekvere lähedalt ja ulatub suure metsamassiivini välja. Talude hooned asuvad ridamisi ühel pool teed. Küla tagumine osa on nüüdseks küll väga hõredaks jäänud.

Metsapoolses otsas teeb majaderida looke lääne poole ja jääb külteste paarsada meetrit eemale. Nõnda on see umbes poolte-

se kilomeetri pikkune teelõik hästi nähtav. Ja ainult sedasama liivatatud teed mööda sai autoga metsäärsetele taludele läheneda.

Küllap sellest lähtudes hakkasidki Salutaguse tagaküla mehed varjekohta vaatama. Sobivaks osutus väike künkeline lagendik Panska talu karjamaal. See oli põhja poolt puude-põõsastega varjatud, kuid võimaldas teed silmas pidada. Lõunapoolsest küljest sai aga hõlpsasti suurde metsa lipsata.

Sinna lagendikule hakkas kogunema häiritud ja murelikke taluinimesi. Oli see siis varjamis- või valvamiskoht? Aga võib-olla vajasisid ängistatud inimesed lihtsalt üksteise lähedust ja julgustavaid jutuajamisi. Arutati nii: kui «hallil autol» ei ole eriti tugevat julgestust, siis tuleb talle tuld anda ja taganema sundida.

Sellepärast oli mõnelgi mehel

kaasas Esimese maailmasõja aegne vene või jaapani vintpüss. Laagri relvastuse hulka kuulus ka ühe- ja kaheraudseid jahipüsse. Keegi tõi kaasa omavalmistatud granaadi. See oli dünaamiidiga täidetud raudne vankripuss (rattalaager), millel otsad kõvasti kinni löödud ja süütenööri jupp küljes.

Nii veedeti seal hulk päevi ja ka öid. Käidi kodudes loomi talitamas ja muid hädavajalikke töid tegemas. Kuigi öiseid äraviimisi enam ette ei tulnud, polnud rahval punase võimu vastu usaldust. Levisid kuuldused sõja puhkemisest. Hobuseid ja kariloomi hoiti öösiti väljas. Naised käisid küll kodumajas või kõrvalhoonetes magamas, mehed aga jätkasid oma öiseid valvekordi.

Juba oligi alanud sõda ja kuulutati välja mobilisatsioon. Selle eest hakkas end kõrvale hoidma hulk kutseelisi noormehi. Nemadki koondusid salka, kuid otisid endale pelgupaiga sügavamal heinamaametsades.

Ühel udusel ööl otsustasid noormehed külalähedase laagri rahvale veidi hirmu teha ja jääd

unest üles ajada. Võeti siis lepa-kaikad nagu püssid õlale ja marssiti hanereas varjelaagri poole. Aga sealsed valvurid olid siiski ärkvel. Anti häire, oli hetk segadust ja algas põgenemine suure metsa poole. Omavalmistatud granaadi süütenöör teinud jooksu- ja kaenlas nagu saba lipa-lipa. Mees ise küsinud ähkides: «Ei tea, kas neil kuulipildujaid ka on?» Tulistamist siiski ei olnud, juba kostsid omade meeste hõiked ja põgenemine jäi seisma.

Hiljem sündmusi omavahel arutades leiti, et see lugu oleks võinud ka kurvemalt lõppeda. Kõik ei pannud siiski jooksu. Paar vabadussõjas käinud vanemat meest varjusid künka taha ja seadsid püssid laskevalmis...

Pärast seda juhtumit hakkas varjelaager vähehaaval laiali minema. Aga inimestel polnud õiget tööisu ega rahulikkund. Rinne lähenes, kardeti hävituspataljoni meeste ja taganevate punaväelaste vägivallategusid.

See oli neljakümne esimese aasta ärevuse- ja hirmuküllane suvi.